

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **ZIEKTE IS IDENTITEIT. “MOEDERVLEKKEN”
VAN ARNON GRUNBERG**

Sinds het begin van zijn schrijverschap is Arnon Grunberg gefascineerd door de psychiatrie. In *Het aapje dat geluk pakt* (2004) schrijft hij: “Als je jong bent, denk je dat er normale mensen bestaan, maar dat jij de pech hebt ze niet te kennen. Later kom je erachter dat dat onzin is, dat er geen normale mensen bestaan. Er bestaan alleen patiënten. Sommige patiënten weten zich staande te houden ten koste van andere patiënten en die noemen we daarom geen patiënten. Die noemen we geslaagd.”

Wat is normaal gedrag? Waar ligt de grens tussen geestelijk gezond en gestoord zijn? Het zijn vragen die Grunberg opwerpt in zijn jongste roman, *Moedervlekken*. Centraal staat de figuur van Otto Kadoke, een gescheiden veertiger met een hulpbehoevende moeder. Als psychiater gespecialiseerd in zelfmoordpreventie werkt Kadoke bij de crisisdienst. Het is zijn taak om mensen met suïcidale plannen van het leven te overtuigen; hij “leeft opdat anderen niet hoeven te sterven”. Professioneel loopt Kadoke netjes in het gareel: hij volgt het protocol en zweert bij empathische distantie.

En toch gaat het mis in het leven van deze onthechte psychiater. In een moment van zwakte vergrijpt hij zich aan één van de Nepalese verzorgsters van zijn moeder. Het is een krampachtig zoeken naar een houvast: “Zijn lichaam

Een beeld van Hannelore Grünberg-Klein en haar zoon Arnon Grunberg uit de documentaire *Grunberg @ moeder*, 2014.

schreeuwt om betekenis, seks was slechts het glibberige pad ernaartoe.” Even later kiezen de verzorgsters het hazenpad en trekt Kadoke noodgedwongen bij zijn moeder in. Zijn zoektocht naar een nieuwe hulpkracht resulteert in een grensoverschrijdend, krankzinnig experiment. Hij stelt Michette, een automutilerende patiënte die bleekwater drinkt, aan als nieuwe verzorgster van zijn moeder. Er ontstaat een complexe driehoeksverhouding waarin de rolverdeling onduidelijk is. Wie verzorgt wie? Is Kadoke zelf ook een noodgeval? Grunberg bevestigt zijn aforisme uit *Het aapje dat geluk pakt*: er bestaan inderdaad alleen maar patiënten.

De auteur loodst de lezer dus een waar gekkenhuis in, maar vreemd genoeg gaat dat niet ten koste van de herkenbaarheid. Kadoke is een man in vrije val, maar wel een man die zich daarvan bewust is. “Lopend over deze gracht (...) beseft hij weer dat hij aan het vallen is. Dat er geen einde aan de val lijkt te komen.” Er zijn momenten van lucide zelfinzicht: “Het vermoeden dat zijn leven ondanks enkele hoogtepunten, momenten van euforie, nooit iets anders is geweest dan een impasse, begeleidt hem.” Leven is herleid tot niet-sterven: “Even meent hij dat hij niets meer is dan gecamoufleerde eenzaamheid en dat zelfs zijn contact met de patiënten, zijn overgave aan de nachtdienst, daarop neerkomt: camouflage van wat uiteindelijk ondraaglijk is.”

Via Kadoke stelt Grunberg het wezen van de

psychiatrie ter discussie. Hij plaatst kanttekeningen bij de zin van gedwongen opnames: is het wel wenselijk om mensen met een stervenswens tegen te houden? Is elk ingrijpen niet gedoemd om te mislukken? Kadoke doet slechts aan symptoombestrijding, in genezing gelooft hij niet. Zijn patiënten evenmin, stelt hij: “Ze willen ergens mee kunnen leven, dat verschilt fundamenteel van genezen. Ziekte is ook identiteit, ze willen weten wat het betekent dat ze dit zijn en niet iets anders.”

Kadokes lastigste patiënt is zijn moeder. Reeds in de openingsscène wordt Kadoke opgevoerd als een liefdevolle zoon, die onder het scherpe oog van de buurvrouw de tuin van zijn moeder verzorgt. Het is opnieuw een rol: “De zoon geeft de verdorde tuin water, de goede zoon, de zich om alles en nog wat bekommerende zoon.” Moeder Kadoke is een typisch Jiddische mama, overbezorgd en kleinerend. “Je kunt het de mensen niet vragen van je te houden, het is te veel gevraagd. Alleen van je moeder mag je dat vragen”, fluistert ze haar zoon toe. Ze heeft de Holocaust overleefd, maar wil haar trauma’s niet te boven komen. Die moeten doorgegeven worden aan de volgende generatie, beseft Kadoke, die eigenlijk alleen voor haar leeft. “Kadoke is te laat geboren om vergast te worden, dat is zijn nederlaag. Van zichzelf mag hij er niet zijn, dat hij er toch is komt omdat hij het zijn ouders niet aan kan doen er niet te zijn.” De moedervlekken die op Kadokes rug groeien, worden intussen steeds groter.

Moeder Kadoke vertoont onmiskenbaar gelijkenissen met Hannelore Grünberg-Klein, Grünbergs echte moeder. Zij overleed in februari 2015. Wie de documentaire *Grunberg & moeder*¹ van Pascale Bonnier bekijkt, kan niet om de parallellen heen. En toch is *Moedervlekken* geen verkapte autobiografie. Na zeventig bladzijden neemt het verhaal immers een groteske wending. Kadokes moeder blijkt bij nadere inspectie zowaar een penis te hebben en eigenlijk Kadokes vader te zijn. Na de dood van zijn vrouw gleeed de man weg in een depressie. “Hij kwam er niet uit tot hij na weken, maanden, mijn moeders kleren begon aan te trekken, hij werd als het ware zijn vrouw.” Het realisme is ver te zoeken, maar Grunberg komt ermee weg.

Wat voegt *Moedervlekken* toe aan het oeuvre van Grunberg? Volgens Joost de Vries “is het hoogst onwaarschijnlijk dat hij nog met een boek zal komen dat je in onderwerp, toon, stijl, of iets anders enorm zal verrassen”.² Dat is slechts gedeeltelijk waar. Net zoals in vorig werk overheerst ook in *Moedervlekken* de absurditeit en serveert Grunberg wrange grappen om de zinloosheid draaglijker te maken. En dat doet hij als de beste. De roman bevat hilarische scènes (een vader zet de tepelpiercing van zijn dochter eigenhandig strakker), maar ook schurende scènes (een veertienjarig meisje verkiest de dood boven het leven). De scherpe aforismen waarmee Grunberg zijn proza kruidt, zijn ook hier aanwezig.

En toch lijkt Grunberg met *Moedervlekken* ook een nieuwe weg in te slaan. In tegenstelling tot vroeger is Grunberg opvallend mild voor zijn protagonist. Kadoke past niet in het rijtje van typisch grunbergiaanse antihelden zoals Jörgen Hofmeister (*Tirza*) en Samarendra (*De man zonder ziekte*). Hij is geen wereldvreemde, willoze marionet, maar een man met een scherp analytisch vermogen. Grunberg behoedt hem ook voor een al te zware val. Kadoke gaat niet in op de seksuele avances van Michette en hij laat zijn moedervlekken uiteindelijk weghalen. “Dit niet-sterven kan zo niet langer”, beseft hij in de voorlaatste zin — een inzicht dat tot vernieuwing kan leiden. Zo wordt *Moedervlekken* niet alleen het relaas van een val, maar ook het relaas van een mogelijk — en verrassend hoopgevend — reveil. Breekt er licht door in Grunbergs universum?

ARNON GRUNBERG, *Moedervlekken*, Lebowski, Amsterdam, 2016, 401 p.

Noten

(1) Pascale Bonnier, *Grunberg & moeder*, 2014. Online te bekijken: www.npo.nl/2doc/06-05-2015/POW_01139963

(2) Joost de Vries, “De Zwitser. Over de romans van Arnon Grunberg”, *Ons Erfdeel*, jg. 57 (2014), nr. 1, pp. 14-20. Dit essay is onder de titel: “De mensendokter: over Arnon Grunberg” ook opgenomen in De Vries’ bundel *Vechtmemoires*, Prometheus, Amsterdam, 2014, 224 p.